DE OPENINGSREDE VAN DR. W. P. BERGHUIS

Er is geen bezigheid in het aardse bedrijf der mensen die meer het dagelijks leven doortrekt dan de politiek. De politiek overheerst op de voorpagina's van krant, radio en televisie. En hoe omvangrijker en gecompliceerder dat dagelijks leven wordt, des te meer is dat het geval. En dat ligt ook in de aard van de zaak van de politiek. De politiek, de politieke opdracht, de overheid is er om orde op zaken te stellen in de samenleving van mensen hier in onze wereld van nu en morgen, zoals zij dat in het verleden was voor de wereld van onze ouders en voorouders van gisteren en eergisteren.

En nu het dagelijks leven van de mensheid intenser, maar daarom ook gecompliceerder is geworden dan ooit tevoren — en dat is een zaak om dankbaar als een gerote rijkdom te ervaren als voortvloeiende uit de opdracht van God aan de mens als zijn schepsel voor de bearbeiding en ontplooiing van deze concrete wereld waarop wij met de beide benen staan — laat ook de politiek zich in toenemende mate gelden in de zin van orde op zaken stellen.

Daarvan behoeven wij op zichzelf niet te schrikken. De mensheid heeft het zichzelf in haar zondeval aangedaan dat dit politieke „orde-op-zaken-stellen" in haar eigen directe bestaansbelang noodzakelijk is. De overheid is een genade-gave van God, waarvoor wil alleen maar uitermate dankbaar moeten zijn.

De politiek is een poging, een menselijke poging maar onder goddelijke sanctie om van de aardse samenleving der mensen ondanks de zonde iets terecht te brengen van wat God met de mensen — Zijn beelddragers — heeft gewild en bedoeld en die daarom heenwijst naar Zijn Koninkrijk.

Maar die politiek geeft een voortdurende spanning te zien, een spanning die in hevigheid toeneemt al naar de wereld voller en complexer wordt. Een spanning, die een gevolg is van de omstandigheid dat goddelijke machtsbevoegdheden over de medemens in handen zijn gelegd van zondige en op macht beluste mensen.

Dat voortdurende spanningsveld vindt men zowel in de internationale als ook in de eigen binnenlandse politiek.

In deze rede zou ik allereerst enige opmerkingen willen maken ten aanzien van de Internationale politiek.

Internationale politiek.

In de internationale politiek in wereldverband, die zovele jaren beheerst is geweest door de koude oorlog tussen het Russische communistische blok en de vrije wereld en in feite tussen Rusland en de Verenigde Staten van Amerika, treden verschuivingen op en tekenen zich nieuwe situaties af, waarbij in het bijzonder drie nieuwe dingen naar voren springen, te weten:

— de dreiging van communistisch China;

— de sterk toegenomen politieke betekenis van de jonge staten in Azië en Afrika;

— het optreden van een gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van de Verenigde Staten en Rusland samen voor het behoud van de wereldvrede.

Er is een nieuwe opstelling in de wereld aan de gang.

Deze nieuwe opstelling in wereldverband vraagt onze sterke aandacht omdat zij ook ons in aanraking brengt zowel met de „dooi" in de koude oorlog als met de noodzakelijkheid van samenwerking met de ontwikkelingslanden.

Ik wil het overigens op dit moment niet verder hebben over de algemene wereldpolitieke verhoudingen, hoezeer zij dit ook verdienen, maar nog wel iets zeggen over de politieke situatie binnen het raam van de vrije wereld, waarin wij in meer direct actieve zin betrokken zijn.

Zij betreffen zowel de Atlantische samenwerking als de Europese ontwikkeling.

Frankrijk en de Verenigde Staten.

De politieke verhoudingen in de vrije wereld worden op dit ogenblik in de allereerste plaats aangetast, om niet te zeggen bedreigd, door een strijd die aan de gang is van de kant van Frankrijk tegen de Verenigde Staten. Ik spreek van Frankrijk en niet van De Gaulle — hoezeer het ook om zijn persoonlijk beleid gaat — zolang in Frankrijk zelf niet van een duidelijke oppositie blijkt tegen zijn buitenlandse beleid, ofschoon die zich in de laatste tijd gelukkig iets krachtiger laat horen. Het heeft een tijd lang geleken of De Gaulle heel Frankrijk biologeerde en wat er nog aan oppositie was verlamde.

Het is niet een politieke strijd tussen Frankrijk en de V.S. De Verenigde Staten hebben er geen enkele behoefte aan en

hebben ook niets gedaan om haar uit te lokken of toe te spitsen. In-
tegendeel. Het is ook niet een politieke strijd tussen Europa en Amerika zoals men het van Franse zijde wel wil doen voorkomen.
Integendeel, de strijd van De Gaulle gaat mede tegen de lijn, die de Europese landen willen volgen. De doelbewuste actie waarin De Gaulle Frankrijk heeft meegesleept belemmert momenteel een constructieve opbouw van Europa en van de vrije wereld als geheel. Het is noodzakelijk dit in alle duidelijkheid te zien en te stellen. De Franse president weigert binnen het Atlantische verband enige vorm van leiderschap van de Verenigde Staten te aanvaarden. Het is als zodanig — ik zou dit in algemene zin willen opmerken — niet onmogelijk om binnen een alliantie van rechtensgelijke partners een bepaald feitelijk overwicht van één van hen te erkennen. Het is zelfs een vrij normale zaak bij elke vorm van collegiale samenwerking.
Het element van leiderschap van één van de deelnemende staten kan overigens worden opgeheven wanneer — zoals wij het proberen te doen in Europa — de deelnemende staten de weg van samensmelten opgaan en een nieuwe gemeenschap opbouwen met een eigen gezag. En nu is het merkwaardig en nogal doorzichtig, dat Frankrijk enerzijds de huidige vorm van de NAVO afwijst, omdat het weigert enige vorm van Amerikaanse leiding te accepteren, maar tegelijkertijd voor Europa de intergouvernementele vorm van samenwerking wil in plaats van de supranationale, omdat daardoor wél een zeker leiderschap van één van de Europese partners mogelijk wordt, ten aanzien waarvan het geen geheim is, dat daarbij aan Frankrijk zelf wordt gedacht.
Maar het belangrijkste is, dat het Frankrijk van De Gaulle geen rekening wil houden met de lessen van de geschiedenis zowel voor Europa als voor Amerika.
In de eerste helft van de twintigste eeuw is tot tweemaal toe in een hete en éénmaal in een koude wereldoorlog de hulp van de Verenigde Staten nodig geweest om de vrijheid van Europa te redden. En deze gebeurtenissen hebben tevens gedemonstreerd dat de Verenigde Staten hun lot met dat van Europa hebben verbonden. Het vergeten van deze lessen is

de grote fout die De Gaulle maakt.
Wat Frankrijk wil, namelijk een losser verband met Amerika en een niet-bovennationale samenwerking in Europa is; een willen terugkeren tot een situatie, die in het verleden desastreus is geweest, vooral voor Europa.
Van Franse zijde wordt wel eens opgemerkt, dat de kleinere landen, zoals bijvoorbeeld Nederland, gemakkelijker de Amerikaanse leiding en het Amerikaanse defensief-schild willen accepteren dan de grotere. Dat zal wel zo zijn, maar het kan evenzeer noodzakelijk zijn, dat sommige grotere landen thans hebben te erkennen en te accepteren, wat kleinere landen in een vroegere periode van de geschiedenis hebben moeten doen.
Een duidelijke bevestiging en versterking van een nauw verband tussen Europa en de Verenigde Staten is één van de meest belangrijke aangelegenheden voor dit ogenblik. En dan moet men stellen, dat president De Gaulle bij al zijn formaat in wezen blijk geeft van een ontzaglijke geborneerdheid van geest, die imponeert door de grote knapheid waarmee zij in praktijk wordt gebracht, maar tevens beangstigt door het appelleren op de in ieder mens levende en steeds gevaarlijk gebleken gevoelens van egocentrisme, die zich in de politiek uiten in het klein in de vorm van persoonlijke ambitiezucht en in het groot in de vorm van nationalisme.
De gedachtengang van waaruit De Gaulle opereert — en die gedachtengang is besmettelijk — betekent een levensgroot gevaar voor Europa en de vrije wereld.
De Verenigde Staten dwingen respect af door het duidelijke bewustzijn zich voor de bescherming van de vrije wereld verantwoordelijk te weten. Amerika Imponeert ook overigens op een vrijwel overweldigende wijze door zijn enorme prestaties. Het doet dat niet altijd door een betoon van politieke ervaring of hooggestemde beschaving. Het is in dat opzicht stellig primitiever en minder verfijnd dan Europa. En er is daardoor, dacht ik, bij de Amerikanen ook wel eens iets van een zeker minderwaardigheidsgevoel ten opzichte van Europa te bespeuren en in elk geval niets van een superioriteitsgevoel. En dat is een gunstige factor.
Het feitelijke overwicht van de Verenigde Staten en het tegendeel van een innerlijk superioriteitsgevoel ten opzichte van

Europa vormen in hun samenhang de factoren, welke, indien Europa daar oog voor heeft, een evenwichtige opbouw van een sterke Atlantische politieke alliantie mogelijk maken, die ook Europa in haar waarde kan laten.
Samen verenigen Europa en Amerika een stuk menselijke beschaving uit christelijke oorsprong, die ook voor de toekomst een taak voor de gehele wereld heeft.
Politiek is bepaald niet een zaak van louter idealisme. Maar het is een slecht ding wanneer Idealisme niet langer is een element van de politiek. Een goede politiek kan niet werken en kan geen goede politiek zijn, wanneer zij geen idealen, realistische idealen, dat wil zeggen idealen, die verwerkelijkt kunnen worden, heeft. Ik vrees wel eens, dat wij bezig zijn twintig jaar na de tweede wereldoorlog hier en daar opnieuw in die situatie te vervallen.
Visie van Kennedy.
Na de oorlog kregen wij in Europa van die nieuwe realistische idealen gericht op het bouwen van een politiek verenigd Europa in supranationale zin, open en democratisch. Het scheppen van een ook politiek gericht Atlantisch verband stond ons niet van de aanvang af als een duidelijk project voor ogen. De verbinding met de Verenigde Staten werd aanvankelijk eigenlijk alleen ervaren als een noodzakelijkheid voor de militaire beveiliging van Europa en als een bron van materiële hulp. Denk maar aan het Marahall-geld, waarmede zoveel tot stand is gekomen. Maar het werd later ook een politiek ideaal, in het bijzonder nadat wijlen president Kennedy aan Europa een reëel deelgenootschap had voorgesteld. Achter dit voorstel zat een zeer grote visie.
De erkenning van een zekere vorm van Amerikaans leiderschap in een Atlantisch verband is overigens maar één kant van de medaille.
De andere kant is de noodzakelijkheid dat Europa een werkelijke strategische Invloed krijgt in de algemene politiek en in de militaire verdediging van de vrije wereld.
De aanvaarding van een Amerikaans leiderschap binnen een deelgenootschap is op de duur voor Europa alleen aanvaardbaar, wanneer Europa een reële zeggenschap krijgt in de totaliteit van de Atlantische politiek, ook in zaken van

nucleaire defensie. Dat had Kennedy door en hij had zich daarop Ingesteld in zijn grote conceptie.
Voorstellen als die van een M.L.F. en van een later gevolgd A.N.F.-plan, bedoeld als een eerste politieke stap in deze richting, mogen in de ijskast zijn terecht gekomen, en mogen wellicht in de oorspronkelijke vorm niet bruikbaar: zijn, maar de gedachte die eraan ten grondslag lag en ligt heeft politiek nog de hoogste actualiteit. Zij zal In de komende jaren de grootst
mogelijke aandacht moeten blijven behouden, al was het alleen al om te voorkomen dat een verenigd Europa tenslotte toch met een eigen, zelfstandig kernwapen zal komen.
De Sovjet-Unie schijnt ernstige bezwaren te hebben ten aanzien van de M.L.F.-gedachte. Ik ben er van overtuigd, dat zij zich op dit punt verkijkt, indien en zolang Europa deze gedachte weet uit te leggen in de richting van een beperken van de kernwapenmogelijkheden, ook wat Duitsland betreft.
Niet alleen voor Rusland, maar voor de gehele wereld is voorkoming van een verdere spreiding van de kernwapens een zaak van de hoogste orde. En de realisering van de M.L.F.-gedachte zal daartoe een bijdrage moeten zijn en daarom zal vanuit de gehele Atlantische wereld niet alleen om Rusland maar om de zaak zelf duidelijk moeten worden gesteld, dat zij niet mag leiden tot het ontstaan van een eigen en zelfstandig te gebruiken Europees of zelfs Duits kernwapen en dat zij juist mede daartegen gericht is.
Europa in de branding.
De politieke ontwikkeling van Europa zit, zoals bekend, op dit ogenblik erg moeilijk. De Franse president tracht steeds meer deze ontwikkeling, zoals die op gang is gekomen, in het nauw te brengen en om te buigen naar zijn conceptie. De conceptie van De Gaulle (intergouvernementeel en gesloten) en die van de Vijf (supranationaal, open en democratisch) zijn onverenigbaar, fundamenteel onverzoenlijk.
De Gaulle weet dat. En de Vijf zouden ook van hun kant nog eens uitdrukkelijk moeten uitspreken, dat zij dat weten.
Gelukkig is dat deze week op een krachtiger wijze dan voorheen gedaan. Moge het geen belijdenis met de mond alleen

zijn.
Nu wil ieder van de Zes die gemeenschappelijke markt niet meer missen. En ieder van de kant van de Vijf beseft, dat een gemeenschappelijke markt zonder Frankrijk moeilijk voorstelbaar is. Dit betekent dat de Regeringen van de Vijf in het taktische vlak een zekere bewegingsmogelijkheid moeten hebben, waarbij het wel van belang is, dat zij eenzelfde taktiek toepassen. En dat heeft er nog wel eens aan ontbroken .Maar er zijn strategische punten aan de orde, waarvan leder moet weten, dat die niet zullen worden prijsgegeven en dat het verlangen om met Frankrijk in één gemeenschap te zitten niet ten koste van alles wordt gehandhaafd.
Tot die strategische punten behoren op zichzelf de vergroting van de bevoegdheid van het Europese Parlement en de mogelijkheid van meerderheidsbesllsslngen per 1 januari a.s. in de Ministerraad van de E.E.G. Zij vormen een wezenlijk bestanddeel van een politieke integratie.
Van deze punten kan men evenwel niet zeggen, dat met een eventueel uitstel voor enige tijd van de totstandkoming of de invoering daarvan het Instandhouden van de voorgenomen en in gang gezette Europese politieke ontwikkeling staat of valt, hoezeer een dergelljk uitstel ook een tegenslag is. Maar die tegenslagen zijn er in het verleden meer geweest, zonder dat het hoofdspoor werd verlaten.
Dit laatste zou wel het geval zijn, indien op enigerlei wijze door de Vijf zou worden voet gegeven aan de poging van de Franse regering om de bevoegdheden en de positie van de Europese Commissie van de E.E.G. — het prille begin van iets dat een Europese regering moet worden — aan te tasten of uit te hollen. Indien van Franse zijde de zaak op deze Commissie wordt toegespitst, zal van de kant van de Vijf duidelijk moeten worgesteld dat verzwakken van de positie van deze Commissie niet aan de orde kan worden gesteld en dat dit standpunt zal worden gehandhaafd onder aanvaarding van alle consequenties, welke Frankrijk daaruit zou willen trekken.
Dan staat aan president De Gaulle de beslissing hoever hij met zijn anti-supranationale politiek zal willen gaan.
Er zal voor de Vijf, indien zij willen waar maken, dat zij de oorspronkelijke Europese conceptie willen vasthouden, duidelijk

aanwijsbaar en zichtbaar tegenover De Gaulle moeten worden gesteld: tot hiertoe en niet verder. En dan is het punt van de Commissie een duidelijk punt. En tot het aanvaarden van alle consequenties van genoemd standpunt behoort het rekening houden met de niet gewenste mogelijkheid, dat de Vijf voorshands zonder Frankrijk Europa politiek moeten bouwen en met het naderbij brengen van het wel gewenste samengaan met Engeland en andere democratische Europese landen zonodig zonder Frankrijk.

Ik kom nu tot de zaken van binnenlandse aard.

Koningschap.

Twee verlovingen in onze Koninklijke Familie hebben dit jaar de schijnwerpers van de belangstelling van ons gehele volk ge

richt op ons Vorstenhuis en ook op het Koningschap in ons land als zodanig.

De prinsessen Beatrix en Margriet hebben de man van hun hart gevonden met wie zij, nadat de goedkeuringswet voor ieder van haar zal zijn tot stand gekomen, in het huwelijk denken te treden.

Wij zijn van harte verheugd over het liefdesgeluk van deze prinsessen en geven haar en haar toekomstige echtgenoten onze beste wensen mee.

De verlovingen hebben overigens beide een bijzonder aspect voor wat een vorstelijke verloving betreft. Zij zijn namelijk beide aangegaan met personen uit niet-vorstelijke of niet-hoog-adelljjke families.

Het zal nu moeten blijken, dat het koningschap in de moderne samenleving zich, ontdaan van de mythe van het bloed, kan handhaven. Want niet te ontkennen is, dat voor zeer velen lang de opvatting heeft geheerst en misschien nog wel heerst, dat koningen en prinsen mensen zijn van een ander bloed dan vrij en daarom ook andere mensen.

Het zal nu moeten uitkomen, dat de waarde van het koningschap niet zit in het bloed, en dat is goed. De waarde van het koningschap zit niet in het bloed, doch in het instituut, als historisch- bepaald erfelijk en daardoor continu en constant concentratiepunt van nationaal staatsgezag, maar dan belichaamd in mensen van hetzelfde vlees en bloed als alle andere.

Het koningschap zal de overgang naar een moderne versie, zoals ook Koningin Juliana en Prins Bernhard die hun kinderen hebben voorgehouden, moeten kunnen doorstaan of het zal op den duur niet standhouden.
In die zin is wat er nu gebeurt wel een zekere test-case. Kan daarom nuttig en belangrijk.
Prinses Beatrix en haar verloofde.
Een ander punt van niet minder belang speelt ten aanzien van de verloofde van prinses Beatrix, de heer Claus von Amsberg. Uit een door de regering ingesteld onderzoek is gebleken, dat voor een Duitser Claus von Amsberg persoonlijk geen speciaal belast verleden heeft. Nu dit het geval is zullen wij de aanvaarding van hem als verloofde van onze kroonprinses en als toekomstige prins-gemaal moeten beoordelen in het kader van de omstandigheden van nu, omstandigheden waarin wij samen met West-Duitsland nieuwe banden hebben gelegd in Europese Gemeenschappen en NAVO ter waarborging van recht en vrede in een vrije wereld. En dat is de lijn van ons nationaal beleid sinds vele jaren. En dan moet de Duitser Claus von Amsberg, indien ook overigens alles goed ligt — en daar lijkt het toch op — voor ons aanvaardbaar zijn. Dan mag het zelfs niet anders.
Ik begrijp best dat een groot deel van de reacties — en ik hoop zelfs het overgrote deel, want de intenties zijn mij niet steeds duidelijk — voortvloeit uit de herinnering aan datgene wat dan toch maar vanuit Duitse koker aan vreselijks is gepresteerd. En op zichzelf is het helemaal niet erg dat de Duitsers bemerken hoezeer dit verleden nog in de herinnering ligt. Maar degene die nu opponeert tegen een huwelijk tussen prinses Beatrix en de Duitser Von Amsberg, maar die in de vijftiger jaren niet met klem heeft geopponeerd en dat ook nu nog niet doet tegen vérstrekkende bondgenootschappen ook van ons land met West- Duitsland, moet goed weten dat hij een dubbele moraal toepast. En dat kan alleen gemotiveerd worden indien men aan kroonprinses en vorstenhuis andere menselijke, nationale en politieke maatstaven wil aanleggen dan aan het Nederlandse volk zelf. Maar juist wie dat doet brengt een on-democratische verwijdering tussen vorstenhuis en volk. Ik wil u eerlijk zeggen, dat ik van hetgeen zich nu afspeelt niet veel meer begrijp.
Ik kan niet aan de indruk ontkomen, dat in veel van de thans naar voren komende kritiek iets schijnheiligs en tweeslachtigs

zit. En wanneer men tegen het handhaven van de monarchie In ons land is, zoals de P.S.P., dan mag men dat gelukkig rustig zeggen, maar dan moet men dat niet ter gelegenheid van een verloving op het toch ook menselijke hoofd van een prinses doen neerkomen. Wij zijn niet uit beginsel voor de monarchie, zij ligt zelfs niet in de aard van de Nederlandse Reformatie. Maar wij hechten eraan op voor ons land geldende zeer gewichtige historische en staatkundige gronden, die ook op dit ogenblik hun actuele betekenis voor het nationaal belang niet hebben verloren.

Dit alles in aanmerking nemende, meen ik met overtuiging en met grote stelligheid, dat wij ons over de verlovingen van onze prinsessen Beatrix en Margriet zowel menselijk als staatkundig ongeremd mogen verheugen en dat wij haarzelf en haar koninklijke ouders daarmede van harte mogen gelukwensen.

De brief van Nederhorst.

Hoe — en dat is de laatste opmerking bij dit onderdeel van mijn rede — een man als drs. Nederhorst, de voorzitter van de P.v.d.A. Tweede Kamerfractie, een man voor wie ik grote achting heb, een brief heeft kunnen schrijven, zoals die deze week in de publiciteit is gekomen, is voor mij volkomen onbegrijpelijk. Ik verbaas mij dus niet over het feit, dat zij in de publiciteit is gekomen, maar over het feit dat zij is geschreven. Ik heb met stijgende verbazing deze brief gelezen en mij afgevraagd hoe het mogelijk is, dat een fractievoorzitter van de P.v.d.A., ook al is het persoonlijk en vertrouwelijk, zoiets schrijft.

Ik wil beslist een incident niet dramatiseren en ik ben het met allen eens, die zeggen dat het rumoer rondom de verloving van prinses Beatrix maar eens moet ophouden. Als er over de monarchie gediscussieerd moet worden, dan is mij dat wel. Maar laat dat dan buiten een verloving om gebeuren.

Nu echter het „incident-Nederhorst” heeft plaats gevonden, meen ik wel dat het Nederlandse volk er recht op heeft te weten wat op dit ogenblik het standpunt van de P.v.d.A. als zodanig is t.o.v. de monarchie.

Ik geloof, dat wij ons niet moeten mengen in de vraag, of de heer Nederhorst als fractievoorzitter moet blijven of niet. Dat is een zaak die wij zonder meer aan de verantwoordelijkheid van de P.v.d.A. moeten overlaten.

Het regeringsprogram.

Het kabinet-Cals is nu een half jaar aan het bewind. Uiteraard nog veel te kort om ook nog maar iets te kunnen zeggen over de uitkomsten van zijn beleid. En daar zal het tenslotte wel om gaan wanneer te zijner tjjd een oordeel zal moeten worden uitgesproken. Maar er is al wel iets te zeggen over het begin van zijn beleid, vooral nu na de min of meer algemene richtlijnen van de Regeringsverklaring met de Troonrede en de Miljoenen-nota van september een uitgewerkt en groot program van werken aan de Staten-Generaal is voorgelegd, waarover in de Tweede Kamer diepgaande en kritische algemene beschouwingen zijn gegeven.

Met dat programma zijn wij op zichzelf ingenomen. De Regering heeft het aangedurfd om op doortastende wijze omvangrijke projecten op stapel te zetten, welker uitvoering voor het „wel-
varen" van het Nederlandse volk nu en in de toekomst en voor het nakomen van sociale verplichtingen jegens andere volken noodzakelijk zijn.

Wie zou dit ten aanzien van versnelde woningbouw, van versnelde wegenbouw en van een versnelde uitbouw van ons wetenschappelijk onderwijs, ten aanzien waarvan toch wel het besef moet bestaan dat wij daarin hier en daar achterop zijn geraakt of dreigen te geraken, durven ontkennen?

En wie zou dat ten aanzien van de vergroting van de Nederlandse bijdragen aan ontwikkelingslanden durven ontkennen?

De Regering heeft dit programma aangedurfd in de wetenschap, dat voor de uitvoering daarvan belangrijke uitbreiding van de financiële middelen noodzakelijk is, en, naar men moet aannemen, in het besef dat de uitvoering van een dergelijk program alleen verantwoord is, wanneer tijdens die uitvoering en na de afloop daarvan volks- en staatshuishouding gezond zijn gebleven. Anders zou over het doel worden heengeschoten.

Het spreekt vanzelf dat het Regeringsbeleid in de komende periode juist in dit opzicht kritisch zal worden gevolgd en er zal het kabinet alles aan gelegen moeten zijn dat juist bij de uitvoering van een zo gedurfd programma niet op de een of andere wijze de staatshuishouding en de volkshuishouding uit de hand loopt. Want daar is niets of niemand mee gediend.

Ik treed hier nu niet in een beoordeling van de concrete belastingmaatregelen of de middelenramingen die de Regering heeft meegedeeld of voor ogen staan.
De heer Roolvink heeft als voorzitter van de A.R. Tweede Kamerfractie bij de algemene beschouwingen het voorlopige oordeel van A.R.-zijde gegeven.
De maatregelen als totaliteit zijn stellig nogal ingrijpend en zij zullen uiteraard stuk voor stuk op hun rechtvaardigheid en doeltreffendheid moeten worden beoordeeld.
Zij zullen echter vooral moeten worden gewogen tegenover de doeleinden waarvoor zijn nodig zijn.
Durvende regering — niet gedwee parlement.
De Regering heeft wel bemerkt bij de Tweede Kamerdebatten dat haar gedurfde programma in samenhang met de op te brengen middelen niet algemeen als verantwoord is toegejuicht, ook door de regeringspartij niet.
Er is in het verleden aan het gemeen overleg tussen Regering
en Staten-Generaal nogal eens het verwijt gericht, dat vanwege de politieke constellatie binnenskamers de zaak reeds was uitgemaakt, zodat de openbare behandeling iets van een schijn- vertoning had.
Het is gebleken dat dit verwijt thans niet kan worden gemaakt. Dit is, naar mijn mening, een winstpunt voor de werking en het aanzien van de parlementaire democratie.
Dat geldt ook op een ander punt. Het budgetrecht van de Staten- Generaal is thans weer meer in zijn oorspronkelijke zin tot uitdrukking gekomen n.1., dat de Regering als hoedster van het algemeen belang veel voorzieningen en daarom ook veel belastingen nodig acht, waartegenover van de kant van de volksvertegenwoordiging de kritische vraag komt of dit allemaal niet teveel wordt en te grote lasten aan de burger oplegt. Een „durvende” Regering en een „niet-gedwee” Parlement zijn de noodzakelijke componenten die een werkelijk in het volk levend democratisch-parlamentair bestel overeind moeten houden. Het is nu de taak van Regering en Staten-Generaal belde om ervoor te zorgen, dat het verdere „gemeen overleg” in openbaarheid tot zijn recht komt. En ik hoop, dat nu in eerste instantie de Regering, die tot een

eerstvolgende reactie geroepen is in haar interne beraad na de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer enerzijds haar verantwoordelijkheid duidelijk zal blijven gevoelen en anderzijds rekening zal houden met wat blijkens haar opmerkingen bij de vertegenwoordiging van het volk leeft. Ik zou overigens nog eens weer in herinnering willen brengen dat de kabinetscrisis eind februari van dit jaar is ontstaan op het punt van radio en televisie, welke materie zich als een akelig gezwel in ons Nederlandse politieke leven was gaan nestelen. Daarom zou ik met klem de verwachting willen uitspreken dat de Regering naast de afdoening van het vele andere belangrijke werk een snelle definitieve wettelijke regeling van het radio- en televisiebestel — want met de nota van minister Vrolijk zijn wij er niet — niet uit het oog zal verliezen, opdat niet nog eens weer voor een nieuwe parlementaire periode deze zaak onze nationale politiek zal vertroebelen.

Het tijdig wettelijk afdoen van deze zaak vóór de verkiezingen van 1967 wordt niet eerst nu door ons gesteld, maar is onzerzijds reeds vóór de totstandkoming van het huidige Kabinet en voordat bekend was hoe het er politiek uit zou zien, met klem bepleit. Er zijn hier en daar veronderstellingen geult, als zouden de anti-revolutionairen dit alleen stellen om in 1967 ten opzichte

van de P.v.d.A. de handen vrij te hebben. Dit raakt kant noch wal. Ik zou er ernstig bezwaar tegen maken indien door een dergelijke redenering een snelle wettelijke afdoening van de radio- en t.v.-affaire als minder urgent zou worden gezien.

CJI.U.

Met het Kabinet-Cals is nu ook de nieuwe politieke constellatie, waarin na zes jaar de P.v.d.A. is teruggekeerd, een halfjaar oud. Wij hebben, zoals bekend is, opzichzelf met deze constellatie geen moeite, met dien verstande, dat wij, gezien in het licht van de samenhang van de Christelijke partijen als een echt element in de politiek, zowel nationaal als internationaal, het ontbreken van de C.H. in de constellatie als een wezenlijk mankement zien.

Het uitvallen van de C.H. is na de Kabinetsformatie een incident genoemd. Ik heb dat zelf ook gedaan. En dat was het ook in belangrijke mate. Ik hoop dat het dat blijft. Natuurlijk, de C.H.U. is nu oppositie-partij en zij zal zich uiteraard ook

dienovereenkomstig mogen gedragen.
Maar ik hoop wel, dat de C.H. zich niet zo controversieel opstelt tegenover de huidige constellatie en daarmede tevens tegenover de twee Christelijke partijen, die in het kabinet zitten, dat een reparatie van de breuk tussen de Christelijke partijen in regeringsverband voor de toekomst bemoeilijkt wordt.
Ieder, die een openhouden onzerzijds van de mogelijkheid, dat in 1967 de Chrlstelijk-Historischen samen met K.V.P. en A.R.P. in een gemeenschappelijk verband terugkeren, uitlegt als een de handen vrij willen houden ten opzichte van een samengaan met de P.v.d.A. heeft niet dóór de ernst van ons verlangen naar een samengaan met de C.H. in de richting van een nieuwe Christelijke Partij.
Het kan verdrietig stemmen — maar verdriet schijnt in de politiek geen rol te mogen spelen — dat van officiële C.H.- zijde niet veel van een dergelijk verlangen blijkt. Wij zullen ons niet schamen, noch voor onszelf, noch voor de Christelijk-Historischen, noch voor de kiezers, te blijven stellen dat bij ons dit verlangen leeft en zulks in volledige openheid naar een nieuwe partij. Overigens zal de C.H.U. het uiteraard voor zichzelf Intern moeten klaren. Wij zullen ons daarin niet mengen. Wij zullen wel ook in de toekomst van onze opvatting doen blijken en er waar het te pas komt propaganda voor maken.
Ik stelde zojuist, dat wij ons, onder het genoemde voorbehoud van het ontbreken der Christelijk-Historischen, in de huidige constellatie wel kunnen vinden.
Staatsdeelneming in bedrijven.
Overigens heeft zich reeds in het eerste half jaar van het nieuwe kabinet een geval voorgedaan, waarbij zich een politieke spanning in de huidige constellatie openbaarde. Zij trad aan het licht bij de parlementaire behandeling van het wetsontwerp inzake het continentale plat.
Minister Den Uyl had, in afwachting van het wetsontwerp zoals het er nog uit de periode-Andriessen lag, het element staatsdeelneming in de oliewinning in het ontwerp ingevoerd.

Dat was op zichzelf niet onverwacht, want de Regeringsverklaring had aangekondigd dat de mogelijkheid van deze deelneming zou worden geopend.
En daartegen hebben wij ons niet verzet en het was voor ons ook niet aanvaardbaar, maar minister Den Uyl had deze mogelijkheid in het wetsontwerp zo ruim gemaakt en zo gemakkelijk gemaakt door de beslissing over de mate daarvan in handen van de Regering, in casu van de minister van Economische Zaken te leggen, dat daartegen door onze fracties in Tweede en Eerste Kamer en trouwens ook door de K.V.P. - fracties nogal ernstige bezwaren werden ingebracht.
Bij de behandeling in de Tweede Kamer is toen, mede door het toedoen van onze fractie nog een zekere parlementaire rem aangelegd. Ik ga dat nu niet allemaal weer uiteenzetten.
Uit de parlementaire behandeling bleek dat het hier ging om een belangrijk politiek punt. Het ging dan ook om een principieel politiek punt.
Het ging bepaald niet om een poging om nu al weer te gaan morrelen aan de nieuwe constellatie, maar wel om duidelijk te doen uitkomen wat wij als regeringspartners aan elkander hebben en waar wij op belangrijke politieke punten staan en daarin ook van elkander verschillen.
Er was niet in het geding, dat wij niet met de Regering van oordeel zijn dat een zo groot mogelijk aandeel van de winsten van de grote bodemrijkdommen aan het volk als geheel ten goede moet komen. Wij zijn dat met de regering eens.
Maar het geschil had te maken met het verschil in visie op de maatschappijstructuur tussen de socialisten en ons.
wij willen in de structuur van de maatschappij in het algemeen en van het bedrijfsleven in het bijzonder het accent duidelijk blijven leggen bij de particuliere ondernemingsvorm, ook bij de oliewinning, hetgeen op zichzelf de mogelijkheid van staatsdeelneming al naar de omstandigheden dit gewenst maken, niet uitsluit. De socialistische visie is, zij het ook — minister Den Uyl heeft er terecht op gewezen — dat zij minder dogmatisch wordt beleden dan vroeger, spoediger geneigd tot staatsdeelneming in het bedrijfsleven.
Het gaat hier — ook wanneer zij over en weer niet dogmatisch wordt gesteld — om een wezenlijk verschil in opvatting.

Het wetsontwerp gaf en de nu aangenomen mijnwet continentaal plat geeft nog een naar onze mening te grote opening in de richting van de socialistische visie.
Daarom is het goed, dat de confrontatie van visies ook in de kring van de regeringspartijen heeft plaatsgevonden opdat daarover later bij de uitvoering van de wet geen misverstanden kunnen ontstaan. Men heeft mij van socialistische zijde verweten dat onze stellingname ten opzichte van staatsdeelneming in oliewinning in strijd zou zijn met mijn uitspraken over de sterke sociale gerichtheid van de Anti-Revolutionaire Partij.
Maar dan moet ik toch wel onze socialistische partners — van wie ik van sterke democratische verwantschap heb gesproken, en dat meen ik nog steeds — uit de droom helpen.
De sterke sociale gerichtheid van de A.R.P. — die zij overigens niet van de socialisten geleend heeft maar van huls uit bezit — is niet in strijd met maar een noodzakelijk component in een maatschappijbeschouwing waarbij het accent ligt bij het particuliere initiatief als bron van volksenergie onder correctie maar niet onder leiding van de overheid.
Sociale gerichtheid en het laten prevaleren van de particuliere ondernemingsvorm moet men in hun samenhang zien als wezenlijke kenmerken van de politlek-maatschappelljke opstelling van onze partij. En met dat gezicht zitten wij ook in dit kabinet.
Koers naar de toekomst.
De vaart van de politiek van deze tijd doet in steeds sneller tempo, mede door de ontwikkeling van wetenschap en techniek, vraagstukken asm de horizon opdoemen, die ons nu nog niet in directe zin benauwen maar die het noodzakelijk maken ook het politieke denken naar die verdere toekomst te richten ten-
einde zich een voorstelling te maken van maatregelen, die misschien over 20 of 30 jaar moeten worden genomen, maar waarvoor nu wellicht een zekere grondslag moet worden gelegd en die mentaal moeten worden voorbereid.
De noodzakelijkheid van ruimtelijke ordening en bevolkingsspreiding is thans geen vraagpunt meer.
Met het vraagstuk van de herziening van de ondernemingsvorm gericht op een maatschappij-structuur zoals wij menen dat

die naar Christelijk inzicht in de toekomst zou moeten zijn, zijn wij bezig. De hulpverlening aan ontwikkelingslanden is binnen de belangstellingssfeer van de brede massa gekomen.
De versnelde uitbouw van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs zal in toenemende mate nationale krachtsinspanning vragen.
Maar ook andere dingen vragen nu reeds onze aandacht. Hoe zal de maatschappij er uit zien als over 20 of 30 jaar een groot gedeelte van de industriële produktie vrijwel geheel is geautomatiseerd? En tot welke consequenties zal dit ook met betrekking tot politieke maatregelen leiden? Waar gaat het heen met het bezit van kernwapens in de wereld en hoe moeten wij ons daarin opstellen?
Waar gaat het heen met de ontzaglijke groei van de wereldbevolking? Zal daar op den duur iets aan moeten worden gedaan? Waarbij aan een nadere bezinning op het punt van geboorteregeling en geboortebeperking niet zal zijn te ontkomen. Over deze en andere dingen zal onder ons, ook in onze partij, moeten worden doorgedacht.
Het ligt in het voornemen om in overleg met de Kuyperstichting dergelijke zaken in studie te nemen met inschakeling mede van diegenen in onze kring die voor het doordenken van deze dingen bijzonder deskundig zijn. Niet om te komen tot de vaststelling van een blauwdruk van de maatschappij der toekomst als een heilstaat, maar wel om een koers uit te zetten naar een verdere toekomst, zolang God ons die op deze aarde geeft.
En al weten wij uit de Bijbel dat wij op deze aarde de volmaaktheid niet zullen bereiken, wij weten uit diezelfde Bijbel dat wij op deze wereld hebben te werken alsof wij die volmaaktheid wel zullen verkregen.
eiBüOTH€EK VBÜ€
3 0000 00858 0874
LLJ